

THUISONDERWIJS HEEFT OOK IN NEDERLAND RECHT VAN BESTAAN

Verklaring van getuige-deskundigen

28 oktober 2013

Vooraf

Begin juli 2013 heeft staatssecretaris Dekker in een brief aan de Tweede Kamer zijn reactie gegeven op het advies van de Onderwijsraad *Artikel 23 Grondwet in maatschappelijk perspectief*. In de brief meldt hij zijn plan om artikel 5b van de Leerplichtwet te schrappen. Daarmee vervalt voor ouders de mogelijkheid om een richtingbezwaar kenbaar te maken en daarmee voor hun kind vrijstelling te verkrijgen van de leerplicht. Dekker voert twee argumenten aan. Het eerste is dat artikel 5b ertoe kan leiden dat sommige kinderen geen onderwijs ontvangen. Dat komt omdat de Leerplichtwet ouders niet verplicht hun kind vervangend onderwijs te bieden. Het tweede argument is dat kinderen die niet naar school gaan, de kans op een brede sociaal-emotionele ontwikkeling wordt onthouden. Het eerste argument klopt, maar het zou evengoed tot het voornemen kunnen leiden ouders te verplichten tot vervangend onderwijs. Het tweede argument is in strijd met de feiten en derhalve onjuist.

Het voornemen van de staatssecretaris is *niet* in lijn met het advies van de Onderwijsraad. De Onderwijsraad adviseert namelijk handhaving van artikel 5b, maar daaraan de verplichting te verbinden dat ouders vervangend onderwijs aanbieden. Aan dit onderwijs zouden kwaliteitseisen moeten worden gesteld die vergelijkbaar zijn met de eisen aan het particuliere onderwijs en de Inspectie van het Onderwijs zou toezicht moeten houden. Zoals Dekker zelf opmerkt, komt de voorgestelde wetswijziging in de plaats van eerdere toezeggingen van minister Van Bijsterveldt in 2011 en eerder al van minister Van der Hoeven in 2003. Deze toezeggingen behelsden handhaving van de mogelijkheid voor ouders tot het kenbaar maken van een richtingbezwaar, gekoppeld aan nader te stellen eisen aangaande het aanbieden van vervangend onderwijs onder toezicht van de onderwijsinspectie.

Als getuige-deskundigen willen wij eraan bijdragen dat de discussie over de voorgenomen wetswijziging gevoerd wordt op basis van beschikbare inzichten uit de wetenschap en de onderwijspraktijk. Daartoe brengen wij een zestal overwegingen in. We sluiten af met een advies.

Overwegingen

Overweging 1 Thuisonderwijs in andere landen

Thuisonderwijs is in de meeste westerse en Europese landen een bij wet erkend alternatief voor schoolonderwijs. In West-Europa is Duitsland het enige land waar thuisonderwijs verboden is. Alle betrokken landen kennen een regeling voor toezicht en handhaving.¹ Een landenvergelijking maakt duidelijk dat zulke regelingen een grote diversiteit kennen, variërend van preventief tot risicogestuurd toezicht. Van een aanzuigende werking is

¹ Blok, H., & Karsten, S. (2011). Inspection of home education in European countries. *European Journal of Education*, 46(1), 138-152.

nergens sprake; de incidentie van thuisonderwijs blijft in Europese landen onder de één procent.

Overweging 2 Effectiviteit van thuisonderwijs in vergelijking met schoolonderwijs

Uit internationaal onderzoek komt naar voren dat kinderen die thuisonderwijs hebben gekregen, qua leeropbrengsten veelal niet achterblijven bij hun leeftijdgenoten. Integendeel, de meeste onderzoeken laten zien dat thuis onderwezen kinderen gemiddeld genomen over een voorsprong beschikken. Deze voorsprong is waarschijnlijk voor een belangrijk deel te verklaren vanuit de effectiviteit van individueel onderwijs in vergelijking met groepsonderwijs.²

Overweging 3 Effecten van thuisonderwijs op de sociaal-emotionele ontwikkeling

Uit onderzoek naar de praktijk van thuisonderwijs, eveneens internationaal van aard, komt naar voren dat ouders veel moeite doen de sociaal-emotionele ontwikkeling van hun kinderen te bevorderen. Zo blijkt dat kinderen op regelmatige basis betrokken zijn bij activiteiten buiten het eigen huis, onder meer op het gebied van sport en cultuur (gemiddeld vijf vaste of regelmatige activiteiten per kind).³ Thuis onderwezen kinderen hebben over het algemeen voldoende zelfvertrouwen en zelfkennis en ze zijn sociaal vaardig en maatschappelijk betrokken.⁴

Overweging 4 Onderzoek naar thuisonderwijs in Nederland

De vraag naar thuisonderwijs neemt toe. Het aantal kinderen in Nederland dat thuisonderwijs ontvangt, vertoont een gestage groei van 94 in 2000 tot 429 in 2011 (gemiddeld 15 procent per jaar). Daarbij komt nog een groep van ongeveer duizend kinderen van Nederlandse ouders die in het buitenland wonen en die met hulp van de Wereldschool eveneens thuisonderwijs krijgen. Volgens opgave van de Wereldschool maakt de laatste groep kinderen over het algemeen goede vorderingen. Onderzoek onder de eerste groep kinderen maakt duidelijk dat de ouders niet over een nacht ijs gaan.⁵ Ze hebben kennis genomen van de kerndoelen voor schoolonderwijs en ze verzorgen onderwijs in alle vakken die op school worden aangeboden, soms zelfs nog in extra vakken. De aanpak van het onderwijs is eclectisch: waar schoolmaterialen bruikbaar worden geacht, worden deze gebruikt. Maar ouders gebruiken ook veelvuldig andere bronnen, waaronder internet, bibliotheek en zelf gemaakte materialen. Praktisch alle ouders geven expliciet aan dat ze leer- en speelcontacten met andere kinderen organiseren. Het is een mythe dat thuis onderwezen kinderen sociaal geïsoleerd opgroeien. Onbekend is hoe de schoolvorderingen zijn van - in Nederland - thuis onderwezen jongeren in vergelijking met de vorderingen van leerlingen op school.

Overweging 5 Thuisonderwijs waar schoolonderwijs faalt

Er zijn kinderen voor wie thuisonderwijs als vangnet functioneert voor als het op school niet meer lukt. Grosso modo gaat het om twee groepen kinderen. Er is allereerst een groep kinderen met uitzonderlijke cognitieve talenten. Ondanks de aandacht voor hoogbegaafdheid in het onderwijs ontvangt een deel van deze kinderen geen passend onderwijs. Er blijken in de praktijk grenzen te zijn aan de differentiatiecapaciteit van

² Blok, H., & Karsten, S. (2008). *Vervangend onderwijs aan kinderen van ouders met een richtingsbezuur*. Amsterdam: SCO-Kohnstamm Instituut.

³ Basham, P., Merrifield, J., & Hepburn, C. R. (2007). *Home schooling: From the extreme to the mainstream* (2nd edition). Vancouver: The Fraser Institute.

⁴ Medlin, R. G. (2013). Home schooling and the question of socialization revisited. *Peabody Journal of Education*, 88(3), 284-297.

⁵ Blok, H., & Sperling, J. (2012). Thuisonderwijs in Nederland en Vlaanderen: een review. *Pedagogiek*, 32(3), 234-250.

scholen. Dat wordt openlijk erkend door de Inspectie van het Onderwijs, die in de jaarlijkse onderwijsverslagen vaststelt dat omstreeks 50 procent van de basisscholen het onderwijs onvoldoende afstemt op de onderwijsbehoeften van leerlingen.⁶ Een tweede groep wordt gevormd door kinderen die zich op school niet meer prettig of veilig voelen, bijvoorbeeld omdat ze gepest worden⁷, een schoolfobie hebben of beperkt zijn vanwege een psychische of gedragsmatige stoornis. Vaak hebben zulke kinderen meerdere scholen geprobeerd. Als het op de tweede of derde school nog steeds niet lukt, dreigen ze zogenoemde thuiszitters te worden. Enkele duizenden kinderen gaan in Nederland niet naar school, zo stelde de Kinderombudsman onlangs vast.⁸ Vaak gaat het om kinderen met specifieke onderwijsbehoeften op medisch, sociaal, intellectueel of emotioneel gebied. De wet verplicht kinderen om fysiek aanwezig te zijn op school, vijf dagen per week. Voor sommige kinderen is dit niet haalbaar, waardoor zij niet het onderwijs krijgen, waar zij volgens het Kinderrechtenverdrag recht op hebben. De Kinderombudsman bepleit daarom maatwerk, waarbij expliciet ook plaats moet zijn voor flexibele arrangementen waaraan zowel door school als door ouders wordt bijgedragen. Liefst arrangementen die tijdig gerealiseerd worden en niet pas na de zoveelste mislukte schoolgang. Ieder kind heeft recht op *passend* onderwijs.

Overweging 6 Verantwoordelijkheid van de overheid voor de kwaliteit van thuisonderwijs

In de brief aan de Tweede Kamer voert Dekker aan dat het instellen van toezicht op thuisonderwijs de overheid verantwoordelijk zou maken voor de kwaliteit van het thuisonderwijs. Dat is een simplificatie. De instelling van regels en toezicht maakt de overheid namelijk niet verantwoordelijk voor het onderwijs dat ouders verzorgen, zomin als de overheid verantwoordelijk is voor de kwaliteit van het onderwijs dat op willekeurig welke school gegeven wordt. De staatssecretaris verwacht hier zijn stelselverantwoordelijkheid met de verantwoordelijkheid die bij de aanbieders van onderwijs berust.

Advies

Ons advies is tweeledig:

1. verschaf thuisonderwijs een wettelijke basis door in de Leerplichtwet de mogelijkheid tot het geven van thuisonderwijs op te nemen;
2. ontkoppel de keuze voor thuisonderwijs van levensbeschouwelijke bezwaren en verbind deze optie in plaats daarvan aan de grondwettelijke vrijheid om onderwijs te geven, waarbij de deugdelijkheid van het thuisonderwijs wordt gegarandeerd door de instelling van een passende regeling voor toezicht en handhaving.

De opstellers

Dr. H. Blok, senioronderzoeker bij het Kohnstamm Instituut te Amsterdam; h.blok@uva.nl

Prof. dr. S. Karsten, hoogleraar Onderwijskunde, in het bijzonder Onderwijsbeleid, beroepsonderwijs, volwassenenonderwijs en levensloopteren, Universiteit van Amsterdam; s.karsten@uva.nl

⁶ Zie bijvoorbeeld het laatste jaarverslag: Inspectie van het Onderwijs (2013). *De staat van het onderwijs; onderwijsverslag 2011-2012*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs. [Tabel 1.2b]

⁷ Professor René Veenstra meldt in zijn inaugurele rede dat rond de 100.000 kinderen dagelijks worden gepest. Ondanks de inzet van een effectief anti-pestprogramma is geen enkele school na een jaar pestvrij, zo blijkt uit zijn onderzoek. Zie Veenstra, R. (2013). *Groepsprocessen bij jongeren: over pesten en ander probleemgedrag*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.

⁸ De Kinderombudsman (2013). *Van leerplicht naar leerrecht*. Den Haag: De Kinderombudsman.

Prof. dr. J. C. Kennedy, hoogleraar Nederlandse Geschiedenis sinds de Middeleeuwen aan de Universiteit van Amsterdam; J.C.Kennedy1@uva.nl

Prof. dr. M. S. Merry, hoogleraar Opvoedkunde, in het bijzonder Grondslagen en Geschiedenis van de Onderwijskundige Wetenschappen, aan de Faculteit der Maatschappij- en Gedragwetenschappen van de Universiteit van Amsterdam; m.s.merry@uva.nl

Prof. dr. T. Mooij, bijzonder hoogleraar Onderwijstechnologie, in het bijzonder met betrekking tot de invloed van leertaken op leren in primair en secundair onderwijs bij de Open Universiteit Nederland te Heerlen; ton.mooij@ou.nl

Prof. mr. P. J. J. Zoontjes, bijzonder hoogleraar onderwijsrecht en hoofddocent staats- en bestuursrecht aan de Universiteit van Tilburg; P.J.J.Zoontjes@uvt.nl